

Projekt Raport Teknik

Konferenca e trete Ballkanike per HIV dhe AIDS

HIV dhe Gjinia : Krijimi I nje ambient te pershtatshem

Prezantim:

Konferenca e trete rajonale e Ballkanit per HIV-in dhe AIDS-in me temen e “ Hiv dhe Gjinia: Krijimi I nje ambient te pershtatshem” u organizua nga Fondacioni Zviceran “Partneritet ne Shendet” (F.PH) ne 27-28 Mars 2008, ne Sarajeve te Bosnje-Hercegovines. Kjo Konference eshte nje forum I rendesishem I krijuar nga programi I HIV-AIDS-it per Ballkanin Perendimor, I cili u mbeshetete nga SIDA dhe u zbatua nga Fondacioni “ Partneritet ne Shendet”.Programi rajonal I Ballkanit ne menyre te pervitshme permes ketij forumi promovon shkembimet rajonale dhe ngritjen e kapaciteteteve ne fushen e HIV-AIDS. Konferenca u mundesua nga mbeshetetja e **SIDA-s, UNAIDS, UNDP,GFATM** me presence ne Bosnje-Hercegovina dhe Serbia, **UNICEF, UNFPA, WHO, ILO, UNIFEM, Jensen Cilag, GlaxoSmithkline** dhe **Roche**.

1. Aktivitetet e Projektit

Qellimi kryesor I kesaj Konference ishte perkrahja e rritjes se informacionit dhe kuptueshmerise midis pjesemarresve sesi koncepti ‘Gjini’ influencon ne vulnerabilitetin e Hiv dhe sesi ndjeshmerite per ceshtjete gjinore mund te permiresojne efektshmerine e prandalimit te HIV dhe te programeve te kujdesit per AIDS. Vec kesaj te dhenat e fundit ne protokollet klinike dhe pershirja perseri e zerit te populates vulnerable, po ashtu njohja e vecante e praktikave te mira te mediave te rajonit, ishin te perfshira ne programin e Konferences. Shume sesione , te cilat inkurajuan diskutimet midis panelistev dhe pjesemarresve., ishin gjithepershires. Programi I conferences ju siguroi pjesemarresve nje shans per ta pare problemin e HIV-it me lenten gjinore, te ndanin shembuj sesi ceshtja e gjinise ka qene e marre ne llogari ne programe te tjera dhe te fitonin nje arsyetim mbi ate sesi njeanshmerite e ngulitura te gjinise mund te prekin pjesetare te grupeve vulnerable, femra dhe po ashtu meshkuj.

Konferenca u ndoq nga me shume se 190 pjesemarres nga 15 vende, duke perfaqesuar Ministrine e Shendetesise, Ministrine e Puneve Civile, Ministrine e Arsimit, Administraten Lokale, insitutet e Shendetit Publik, OJF locale dhe nderkombetare, PLHIV(persona qe jetojne me HIV) , pjesetare te popullatava vulnerable, specialiste dhe perfaqesues te organizatave nderkombetare(duke perfshire 5 nga 10 bashkeshponsorat UNAIDS)si dhe stafi teknik dhe ai I programit te Fondacionit “ Partneritete ne Shendet”.

Nga te ftuarit 38% ishin nga sektori public, 49% nga OJF-te dhe 9% nga organizatat nderkombetare. Per pjesemarresit nga Kosova, ishte e pamundur ndjekja e e Konferences per shkak te situates politike mes Kosoves dhe Bosnje- Hercegovines. Kjo Konference e rriti ne 50% me shume numrin e pjesemarreseve krahasuar me Konferencen e dyte, duke treguar keshtu rritjen e njohjes se nevojave dhe rendesise se ketij forumi, nga vendet e ketij rajoni. Partneret e kesaj conference I sugjeruan fondacionit “partnership in health” shtrirjen e ketij forumi, ne vitet e ardhshme ne rajonin e Europes lindore dhe jugore.

Programi I konferences dy-ditore u bazua ne sesione te plota, dhe sesione paralele, duke perdorur keshtu nje nderthurje te prezantimit me metodologjite interactive(ndervepruese). Vec kesaj, organizatat shkembyen, ndane manualet e tyre, mjetet dhe publikimet duke lejuar qe publikime te rendesishme teknike nga organizma si UNAIDS dhe ILO tu shperndahen efektshmerisht pjesemarresve.

Dita e pare

Konferenca u hap nga Dr. Senad Sepic, zv.minister I Puneve Civile te Bosnjes dhe Hercegovines, I cili theksoi nevojten per te mbajtur kete rajon poshte ne parandalimin e HIV-it. Dr. Amela Lolic zv.ministre e shendetit dhe mireqenies sociale uroi miresearchjen ne emer te Ministrise se Shendetit. Formulimin e miresearchjes se SIDA-s e beri Znj. Emma Sunddberg, nga Sida Suedi. Ajo ndau me te pranishmit pozicionin e SIDA-s , qe burra dhe gra e manifestojne vulnerabilitetin e tyre ne forma te ndryshme dhe qe perfshirja e burrave eshte thelbesore per tju pergjigjur konceptit “ Gjini- Vulnerabilitet I bazuar ne HIV”. Drejtoresha ekzekutive e Fondacionit “Partnerships in health”, Dr. Bettina Schwethelm nenvizoi rolin e perqasjes rajonale dhe konferences ne zhvillimin e nje vizioni te perbashket per rajonin dhe shprehu keqardhjen e saj per disa pjesemarres te cilet e paten te pamundur ndjekjen e konferences.

Fjalimi kryesor I mbajtur nga Znj. Damira Sartbaeva , Drejtore per programin rajonal UNIFEM, CIS, pershkroi perfshirjen e konceptit te gjinise ne programin kombetar, duke perdorur si shembull Kirgistanin. Ajo konstatoi se dimensionet sociale dhe kulturore te konceptit te gjinise lidhur me pabarazine jane njeheresh shkak dhe pasoje I HIV-it, por ajo sinergji mund te shfrytezohet midis mbrojtjes se paanshmerise se gjinise dhe punonjesve te HIV-it.

Nje session I plote I **Persepektives gjinore dhe ne HIV I popullates Rome**, prezantuar nga Maja Grujic dhe Indira Bajramovic (World Vision I Bosnje-Hercegovines) dhe Mira Novakovic,nga qendra humanitarian e Novi Sad-it, Serbi, permenden mungesen e te dhenave te besueshme per popullaten Rome, per kushtet e tyre te varferise, vecanerisht ne Serbi dhe mungesen e te drejtave te tyre(statusi civil, aksesit ne sherbimet dhe informacionet shendetesore, shkollimi, influence politike dhe perfaqesimi). Panelistet theksuan se popullata Rome duhet perfshire ne te gjitha nderhyrjet dhe mesimi nga praktika e shembujve te mire ne rajon (Rumania dhe Bullgaria) eshte celesi I permiresimeve te ketij grupi populat.

Tre sesione paralele qe u zhvilluan jane si me poshte:

Udhezimet EACS per menaxhimin e infeksionit HIV- Specialistet e semundjeve infektive nga rajoni, Dr Dordje Jevtovic, IDS, Serbia, Dr Nenad Draskovic, Montenegro, Dr. Arjan Harxhi, Albania, Dr. Milena Stevanovic, Macedonia, and Dr. Vesna Hadziosmanovic, BiH, diskutuan udhezimet e EACS-se , cfare ata aktualisht mund tju ofrojne pacienteve te tyre. Keta specialiste permenden qe me shume perkrahje me politikberesit eshte e nevojshme te siguroje disponueshmerine e medikamenteve kryesore per trajtim; qe qetesuesit e pergjithshem kane nje **ndarje jete** te shkurter; dhe qe si vende me treg te vogel, rezulton nje mungese interesi e kompanive Farmaceutike per te kontrolluar regjistrimet e ilaceve. Ekziston nje nevoje per te balancuar nevojen e perafritimit ne baze te tregueseve me ate mundshmerise se kosos se trajtimit per te rregulluar vendimet ne lidhje me perdorimin e tyre brenda sipas kontekstit te cdo vendi. Ngritja e nje qendre rajonale trajtimi mund te kontribuojne ne permiresimin e kujdesit. Dhe me pas shfaqet nje nevoje e vazhdueshme per te permiresuar edukimin e profesionisteve te kujdesit shendetesor.

Gjinia e bazuar ne dhune dhe implikimet per parandalimin e STI dhe HIV- Eljona Kulluri, Shoqata e punonjeseve sociale, Shqiperi, Vesna Stanojevic, Qendra Keshilluese kunder Dhunes ne Familje, Serbia and Duska Andric Ruzicic, NGO Medica Zenica , Departamenti I Infotekes, BiH, prezantuan perkufizimin e gjinise se bazuar ne dhune (GBV), statistika, profile viktimash dhe raste. Eshte e qarte qe gjinia e bazuar ne dhune, duke perfshire trafikimin njerezor eshte perhapur dhe duke u rritur ne vendet e ketij rajoni. Te pranishmit rekomanduan berjen sa me te njerezishme te marredhenies midis sekseve : Futjen e edukimit gjinor ne edukimin e pergjithshem, edukimin shendetesor dhe shendetin mendor;

Perfshirja e aktoreve kyc ne parandalimin e GBV-se, trafikimit dhe HIV-it; rritja e angazhimit qeveritar per mbeshtetjen e e shtepive te sigurta, marreveshjet me autoret e dhunes dhe permiresimi I statusit civil te femijeve Rome per te reduktuar trafikun.

- **Shendetit Mendor dhe HIV-** Dr. Cardaklija, Koordinator kombetare e SIDA-s, BiH and Dr.Schwethelm, drejtoresh e ekzekutive, Partneritet ne Shendet raportuan vleresimet e nevojave cilesore dhe sasore te punonjesve te shendetit mendor dhe punonjesve sociale te BiH, Maqedonise dhe Serbise.Puna e tyre tregon qe njohuria e ketyre punonjesve ne nivelin e kujdesit primar, eshte e pamjaftueshme, Konfidencialiteti I klientit shpesh nuk respektohet. Jovana Stojanoviski dhe Marina Stojanovic, IAN, (Serbia) diskutuan cregullimet mendore tek personat qe jetojne me HIV dhe rendesine e punonjesve te shendetit mendor per te vepruar si agjente ndryshimi.
- **Fondi Global** – Philip Crec’h, Menaxher me portofol I Fondit, Europa Lindore dhe Azia Qendrore, Ana Milosavljevic, Asistente Drejtor e PIU, GF Projekti HIV ne Serbi, Dr. Nesad Seremet, Drejtor I Programit, PIU i GFATM, UNDP BiH, Karlo Boras, anetar I bordit veprues, delegacione te OJF-ve te vendeve ne

zhvillim, Europa Lindore, GFATM ndane udhezimet strategjike lidhur me gjinine dhe propozimet e raundit te tete.

Dita e dyte: Dr. LeeNah Hsu, Menaxhere e Programit Rajonal dhe Konsulente Teknike, FPH, mundesoi nje permbledhje te pikave kryesore qe mbuluan ditën e pare. Nje panel I praktikës se mire ne Shqiperi dhe vecanerisht frymezues ne *“Te drejtat e shkollimit te femijeve qe jetojne me HIV”* u prezantua nga Olimbi Hoxhaj, drejtore e shoqates se njerezve qe jetojne me HIV ne Shqiperi, Anila Tabaku, ish drejtoreshë e shkolles, Suela Balaj- drejtorja arsimore tirane dhe Gerti Xhaja- gazetar. Ata ndane me te pranishmit kete shembull te praktikës se mire, sesi refuzimi fillestar I prinderve te femijve te shkolles per pjesemarrjen e binjakeve HIV positive aktualisht rezulton ne permiresimin ligjor te mbrojtjes te femijeve ne edukimin permes mbrojtjes, dhe edukimi i publikut nga shoqatat e PLHIV permes mediave, dhe nje pozicion mbeshtetes nga administrate e shkollave ne bashkepunim me Ministrine e Shendetit dhe organizatat nderkombetare. Ky sesion nenvizoi gjithashtu nje shembull te praktikës se mire te raportimit te mediave nga rajoni ne 12 muajt e kaluar. Ky sesion plenar u pasua nga tre sesione paralele.

- **Paraqitja(Njohja) e analizave gjinore ne parandalimin e HIV-it-** Roman Gailevich, grupi mbeshtetes rajonal I UNAIDS, Rusia, Iva Jovovic, UNAIDS, Croatia, and Dr. Silvia Koso, UNOPS, Serbia, ripane perkufizimet e termave seks dhe gjini dhe treguan ssesi normat gjinore ndikojne rolet, sjelljet dhe veprimet ne nje shoqeri. Ata theksuan permes ushtrimeve pjesemarrese qe konceptet e gjinise qe jane mesuar, mund te ndryshohen per te permiresuar efektshmerine e programimit te HIV.
- **Modeli I Fondacionit”Partneritet ne Shendet” per ngritjen e kapaciteteve tek punonjesit e kujdesit primar shendetesor:** Partneritet ne shendet ka zhvilluar nje model trajnimi ku perfshin nje kurs qe nderton dhuntite e trajnimit permes instruktimit, modelimit te roleve, monitorimit dhe vleresimit per reagim(feedback) dhe perfshirje te personave HIVsi burim njerezor per trajnime.Ky trajnim u drejtua nga partneret dhe stafi local mplementues, Dr.Sana Sabovic, BiH, Dr.Nenad Draskovic, Mal I zi, Dr. LeeNah Hsu, FPH and Kjudjan Meta, pjesetar I skuadres se burimit informative, Shqiperi. Trajnimet kane aplikuar principet e perfshirjes se madhe te personave qe jetojne me HIV ose AIDS(GIPA), kane promovuar masat parandaluese universale ne vendin e punes dhe ka angazhua punonjesit e shendetit paresor te perjrahin zbulimin e shpejte te HIV me VCCT.(qendrat e keshillimit dhe testimi vullnetar)
- **Sa jane te drejtuara ceshtjet e HIV dhe ato te gjinise ne Programin Rinor te UNFPA:** Zeljka Mudrovic, UNFPA Shqiperia, Silvia Rukavina, Y-PEER, Kroacia, dhe Naiada Kucukalic, Y-PEER , BiH ndane ne nje menyre interactive si ndjeshmeria per gjinine eshte ndertuar ne perqasje me Y-PEER, or u theksua se perngjashmeria e Y-PEER duhet te adaptohet per popullaten rome dhe minoritete te tjera.
Ne pasditen e dites se dyte u realizuan kater sesione paralelele

- ***Berja objekt e permasave gjinore te AIDS ne vendet e punes;*** Pallavi Rai, Ceshitet kryesore gjinore, ILO, zvicer, Klelija Balta, Programi gjinor/Manaxher Studimesh, UNDP BiH dhe Mirela Kadribasic, Asistente Koorditore, UNDP BiH prezantuan kete sesion. U be e qarte se eshte shume e nevojshme te punohet ne stabilizimin e politikave te vendit e punes dhe perngjashmerite ne rajonn e Ballkanit. ILO zhvilloi material te burimeve te ndryshme duke perfshire Kodin e Praktikave te ILO-s, nje mjet shume I ndjeshem gjinor.Eksperienca e ILO-s ne Evropen lindore dhe rajonin e CIS-it mund te kontribuojne ne partneritetete e reja bashkepunuese per te reduktuar paragjykimet gjinore dhe diskriminimin ne vendin e punes.
- ***Metodologjia e survejances Bio-Bioverizem;*** Aida Kurtovic, FPH, BiH, Dr. Ljubica Jandric, IPH i RS, BiH dhe Dr. Jelana Ravlija, IPH FBiH prezantoi BBS ne Bosnje dhe Hercegovine per te fituar kuptim me te mire populates me sjellje risku.Metoda te ndryshme jane aplikuar per te fituar akses ne keto popullata veshtiresisht te arritshme. Informacioni I mbledhur nga ky studim mund te sherbeje te zhvilloje politika me te mira dhe programe aktivitetesh ne te ardhmen.
- ***Krijimi I nje ambient te pershtatshem per adresimin e gjinise dhe adoloshenteve si me te rrezikuar nga HIV dhe AIDS;*** Aine Costigan, UNICEF, Zvicra, Dr. Ljupco S.Risteski, Instituti I Etnologjise dhe Antropologjise, Maqedonia, Marina Pema, Instituti I shendetit Publik, Shqiperi, Jelena Zajeganovic, UNICEF Serbi, Suzana Vukoje, Jazas, Serbi diskutoi risqet e te rinjve dhe te popullatave te tjera (MSM mund te kene seks me femra, te rriturit mund te kene seks me te rinjte) dhe studimet tregojne qe inisiativa seksuale eshte filluar ne nje moshe shume me te re. Gjinia dhe ceshtjes e moshes nevojiten te futen ne plane kombetare , plane operacionale dhe programet(**shembull: sherbimet e mbrojtjes se femijeve, aktivitetet me femijet e rruges**)
- ***TB/HIV bashkeinfeksionet –Sa realisht mund te perfitojne pacientet nganderhyrjet tona?;*** Ky sesion ka qene planifikuar per konferencen e dyte vjetore ne 2006 ne Mal te Zi, por u desh te hiqej nga WHO ne shtim te faktit qe pjesemaresit e konferences u desh te evakuoeshin nga vendi I konferences per shkak te nje kercenimi per bombe. Lucica Ditiu , Oficere Shendetit nga Bashkimi I Semundjeve Ngjitese ne OBSH, zyra rajonale per Evropen paraqiti kete sesion. Per shkak te mungeses se te dhenave te mira, shtrirja e HIV dhe TB bashkeinfeksioneve ne rajon nuk eshte shume e qarte. Gjithsesi rritja alarmante e MDR dhe XDR TB ne vendet fqinje dhe fakti qe TB eshte e veshtire te diagnostikojne ne PLHIV , tregon nje nevojte te madhe qe ne rajon te mobilizohen per forcimin e kapaciteteve locale qeveria, punonjesit e shendetesise dhe komuniteti.
- Programi kryesor I conferences u mbyll me nje panel te plote qe ishte “ **Zeri I popullatave vulnerable: Gjinia lidhur me sfidat e parandalimit te HIV-it**” ;

Bashkepunetoret tane kryesor dhe perfituesit folen drejtpersedrejt me pjesemarresit. Ky sesion I mbajtur fillimisht ne Konferencen e dyte Rajonale te Ballkanit, mori reagime te shkelqyera nga pjesemarresit e vitit 2006. U vendos qe nje platforme e vecante do ti dedikohet ketyre zerave, ne cdo Konference vjetore. Ky sesion sherben si nje verifikim real dhe motivon pjesemarresit te perfshijne pjesmarrjen aktive te popullatave vulnerable ne pergjigje te HIV-it. Nje perdoruese droge nga Bosnje- Hercegovina, MSM nga Shiperia dhe PLHIV nga Maqedonia, ndane historite dhe rekomandimet e tyre me pjesemarresit. Eshte e qarte qe ngelet shume per tu bere ne rajon ne respekt te perkrahjes, mbrojtjes se te drejtave te njeriut dhe shperndarjes se sherbimeve ne reduktimin e stigmes dhe diskriminimit, duke perfshire edhe nga punonjesit e kujdesit shendetesor.

Paneli ju rekomandoi te pranishmeve si me poshte vijon:

- A- Femrat perdoruese te drogës kerkojne nje trajtim terapeutik te ndryshem nga meshkujt , te luftojne me traumën dhe faktore te tjere te padukshem.
- B- MSM jane larg nga te qenit te pranuar nga shoqeria. Ata kane nevojë te marrin informacion te plote mbi HIV-in dhe parandalimin e tij.
- C- Pjesetaret e gupeve vulnerabel duhet te marrin trajtim te njejte me ate te qytetareve te Evropes.
- D- Profesionistet e shendetesise duhet te keshillohen te ndjekin kete sesion per te perballuar realitetin e eksperiencave te grupeve vulnerabel me sherbimet shendetesore.
- E- PLHIV duhet te trajtohen sic cdo qenie tjeter njerezore dhe jo te marrin vetem meshire. Ata duan nje jete dinjitoze dhe te jene ne gjendje te marin pjese plotesisht ne shoqeri dhe te japin kontributin e tyre.

Dr. LeeNah Hsu, Menaxhere e programit rajonal dhe Konsulente teknike e FPH-se, nenvizoi rekomandimet nga zerat e njerezve per pjesemarresit e Konferences, te cilat duhen vene ne praktike: Integrimi I konsideratave gjinore ne hartimin e politikave te HIV-it., Trajtoni cdokend si nje qenie humane te barabarte., Lejoni cdo njeri te jape kontibut ne perpjekjet e perbashketa per te frenuar epidemine e HIV-it pergjate hapesires tone te jetes. Znj. Emma Sundberg, Oficere projekti ne zyren qendrore te Sida-s. Dr.Lolic, Zevendes Minister I Shendetesise dhe Mireqenies Sociale, RS dhe Betina Schewethelm, Drejtore ekzekutive e FPH-se mbyllen Konferencen duke I kerkuar pjesemarresve te marrin detyra dhe te praktikojne cfare njohurie te re moren nga kjo conference, dhe te perterijne bashkepunimet ne rajon e me tej.

2.Perfundimet e Projektit (autputet); Konferenca prodhoi perfundimet e meposhtme:

- ✓ Raporti I konferences, te perkthehet ne gjuhet locale dhe te p;ostohet ne faqen e internetit te HIV dhe AIDS ne Ballkanin Perendimor.(www.balkans-fight-hiv.org)

- ✓ Prezantimet
- ✓ Vleresimi I pjesemarrësve ne conference dhe rekomandime per konferencen e katert te planifikuar.
- ✓ Lista e pjesemarrësve te conferences

3. *Perdorimi I autputeve;* Perfundimet e conferences do te perfitojne Programin rajonal te Ballkanit perendimor dhe vendet e tij, partnere rajonale dhe nderkombetar ne parandalimin e HIV, aktivitete kujdesi dhe mbeshetese. Raporti I conferences do te ndahet me pjesemarrësit dhe do te jete I disponueshem ne faqen e e internetit te programit (www.balkans-fight-hiv.org). Prezantimet do te sherbejne si material reference per programet e HIV-it, vleresimet do te sherbejne ne planifikimin e conferences rajonale 2009, dhe lista e pjesemarrësve duke perfshire dhe te interesuarit kyc ne rajon per HIV-in, do te formojne bazen per vazhdimesine e rrjetit rajonal dhe per marrjen e inputeve per organizimin e conferences rajonale 2009.

4. *Niveli I arritjes se objektivave afat-shkurtra te projektit;* Obiektivat afat shkurtra te conferences ishin si me poshte vijon;

- ✓ Te krijoje nje kuptim te pergjithshem mbi gjinine dhe rolin e saj ne parandalimin e HIV-it dhe trajtimin e kujdesin PER AIDS ne Ballkan.
- ✓ Mundesimi I nje forumi ndryshimi sesi te drejtohen ceshtjet gjinore per programe efektive tte HIV dhe AIDS ne nivel lokal, rajonal dhe kombetar.

Kjo conference kishte numrin me te madh te pjesemarrësve ne krahasim me tre konferencat e organizuara deri me tani. Numri ne total duhet te kete kaluar te 200 personat. Delegacioni Kosovar nuk ishte ne gjendje te merrte pjese. Pjesemarrësit perfaqesuan Ministrite e Shendetit, Edukimit, Institutet e Shendetit Publik, OJF locale dhe nderkombetare, perfaqesues te Kombeve te Bashkuara, vecanerisht bashke sponsorat dhe agjensite nderkombetare, stafi I GFATM dhe vendet implementuese, si dhe donatoret bilaterale dhe nderkombetare. Esenciale per qelimin e conferences dhe te interesuarit per HIV-in ishte perfaqesimi I grupimeve vulnerabel duke perfshire ketu presonat qe jetojne me HIV, te cilet ashtu sikurse ne dy konferencat e meparshme, kontribuan permes shfaqjes se sinqerte te sfidave dhe barrierave, qe konferenca te njihej rrenjesisht me realitetin jashte dyerve te saj. Pjesemarrësit fituan mprehtesi rreth rrymes se pergjithshme gjinore dhe u vendosen marredhenie te reja bashkepunuese. Per shembull, ILO shprehu nje interes

5. *Pershtypjet e pjesemarrësve permes formes se vleresimit;* Te gjitha mjetet lidhur me organizimin e conferences ishin vleresuar nga pjesemarrësit mmbi 70%, me me shume pike , 90% u vleresuan kushtet e conferences dhe me pak shenime, rreth 71% u vleresua website I conferences. Persa I perket sesionit mbi programin e conferences shtrirja e vleresimeve ishte nga 50% deri ne 93%, dhe Kumtuesit kryesore u vleresuan 50%. Dy sesionet paralele : Infeksionet e perbashketa TB-HIV dhe sesioni mbi adoloshentet si me te rrezikuar moren 93% pike. Eshte inkurajuese te evidentohet qe 80%, 64% dhe 65%

respektivisht pergjigjeve te pjesemarreseve, jane te interesuar ne kontribuimin e planifikimit, organizimit dhe bashkefinancimin e conferences rajonale te 2009-es.

Ne respect te pergjigjeve me fund te hapur se cfare pelqyen pjesemarresit me shume nga konferenca, 42% e pergjigjeve permenden diskutimet, shkembimin, nderveprimin, takimin me te tjeret, rrjeti etj; 28% permenden nje teme, nje ceshtje apo panel te vecante, te dhena ose eksperte; dhe 6% diversitetin e pjesemarresve. Shume ceshtje te rendesishme u rekomanduan per vitin tjeter. "Partneriteti ne Shendet" do te konsultohet me partnere locale dhe nderkombetare per temat e ardhshme dhe venddodhjen e konferencave.

6. Niveli I arritjeve se objektive kryesore; Konferenca kontribuoi ne krijimin e nje kuptimi te perbashket per gjinine dhe rolin e saj ne parandalimin e HIV-it dhe trajtimin e AIDS, si dhe kujdesin ne Ballkan permes shkembimit te experiences mes pjesemarresve ne ate sesi mund te drejtojne , adresojne ceshtjet e gjinise per programim me efektiv te HIV-it dhe AIDS nga vendet pjesemarrese.

7. Konkluzione; Tema e gjinise dhe eHIV-it ne kete conference eshte vecanerisht aktuale ne kendveshtrimin e angazhimeve nderkombetare ne fushen e perkrahjes nga Koalicioni Global per grate dhe AIDS, ne forcimin e mbeshtetjes ne pergjigje te gjinise ne raundin e 8 te Global Fondit ne lufte kunder AIDS, Turbekulozit dhe Malarias, ne shtim te donatoreve bilaterale, mbeshtetes ne rrymen e pergjithsme gjinore ne pergjigje te HIV-it. Rajoni I Ballkanit ka shume per te permiresuar ne ndjeshmerite gjinore ne nderhyrjet e HIV-it, kjo conference kontribuon ne forcimin e partneritetit bashkepunues ne ballafaqimin me kete sfide , per njerezit e ketij rajoni.

8. Rekomandime dhe detyra; Eshte e qarte nga vleresimi I conferences , qe konferenca ka nje rol te rendesishem ne rajon per shkembimin e informacionit, diskutimeve, rrjeteve te ndryshme. Pjesemarresit jane pergjithesisht te lumtur me organizimin, por rekomandojne permirsime te metejshme persa u perket prezantimeve, nderveprimit, dhe me shume lidhje direkte te punes se tyre me jeten reale.

Rekomandimet e pjesemarresve do te merren parasysh ne planifikimin e conferences se 2009. Ne shtim, do te meren parasysh po ashtu rekomandimet e perfaqesuesit te UNAIDS-it, Roman Gailevich, per ndertimin e metejshem te kapaciteteve te partnereve lokale, zgjerimi I Ballkanit dhe perfshirja e rajoneve fqinje me rajonin e Ballkanit.

Programi I Ballkanit Perendimor ne lufte kunder AIDS, TB dhe Malaries do te vazhdoje perkrahjen e tij dhe ngritjen e kapaciteteve ne vende dhe rajon, per te kontribuar ne mbeshtetje te ndjeshmerive gjinore ne pergjigje te HIV-it, qe bashkon ne jnje perfshirje te madhe personat qe jetojne me HIV. Per tu arritur ky synim, lypset bashkepunimi I gjithë partnereve dhe te interesuareve ne rajon dhe pertej tij.